

IRMO

aktualno

KLIMATSKE PROMJENE I TURIZAM – MJERE ZA ODRŽIVU BUDUĆNOSTⁱ

dr. sc. Sanja Tišma, dr. sc. Ana-Maria Boromisa i dr. sc. Daniela Angelina Jelinčić

Klimatske politike

Države članice Europske unije su još 2014. godine utvrdile obvezujući cilj smanjenja emisija stakleničkih plinova za 40 % do 2030. u usporedbi s razinama iz 1990. Usvajanjem Europskog zelenog plana (2019) te Europskog zakona o klimi (2021), Europska unija (EU) povećala je ambiciju smanjivanja emisija stakleničkih plinova za 55 % do 2030. i postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine.

Za Republiku Hrvatsku, klimatski neutralan scenarij pripremljen je u Strategiji niskougličnog razvoja RH (2021). U njemu se navodi da Republika Hrvatska do 2030. godine može smanjiti emisije za 44,8 % dok do 2050. godine mjerama smanjenja emisija u svim sektorima može postići smanjenje od 89,4 %. Preostali dio emisija od 10,6 % do postizanja klimatske neutralnosti, koji se neće moći smanjiti u pojedinim sektorima, ostvarit će se mjerama povećanja ponora (pošumljavanje, agrošumarstvo) te tehnološkim mjerama hvatanja, korištenja odnosno skladištenja ugljika.

ⁱ Tekst je sažetak istraživanja provedenog za potrebe projekta "Upravljanje krškim priobalnim vodonosnicima ugroženima klimatskim promjenama (UKV)" (KK.05.1.1.02.0022), za Sveučilište u Zagrebu, Geotehnički fakultet.

Preliminarne analize klimatske neutralnosti pokazuju da su, pored sveukupne reforme društva, potrebna značajna javna i privatna financijska sredstva. Primjerice, samo će za energetske sektor do 2030. godine, sukladno scenariju postojećih mjera, biti potrebno 103,5 mlrd. kuna dok će za scenarij klimatske neutralnosti biti potrebna ukupna ulaganja od 252,9 mlrd. kuna, odnosno dodatna ulaganja od 149,4 mlrd. kuna. Dodatna ulaganja u sektorima izvan energetike procijenjena su na 4,74 mlrd. kuna. Ukupna dodatna ulaganja za postizanje ciljeva do 2030. godine u svim sektorima, a s ciljem postizanja klimatske neutralnosti u 2050. godini, procjenjuju se na 154,14 mlrd. kuna (Hrvatski sabor, 2021).

Održivi turizam

Europski parlament 25. 3. 2021. godine donio je rezoluciju o izradi Strategije za održivi turizam EU-a, koja bi trebala biti ključni dokument budućeg djelovanja Europske unije vezano, između ostalog, i za klimatske promjene. Temelj Strategije je tranzicija prema održivom, odgovornom i pametnom turizmu, a klimatska neutralnost važna je tema teksta rezolucije. Takva se Strategija temelji i na Europskom turističkom manifestu, inicijativi 70-ak javnih i privatnih organizacija koje se zalažu za prioritetne aktivnosti EU-a u turističkom sektoru. Klimatskim promjenama posvećena je posebna pozornost u cilju 7. Održivost, ali i u ostalim ciljevima (npr. u cilju 8. Prometna povezanost kako bi se smanjile emisije CO₂).

Klimatska neutralnost kao razvojni cilj naglašena je i u Strategiji razvoja održivog turizma Republike Hrvatske do 2030. godine (nacrt, srpanj 2022.) koja je krovni strateško-planski dokument razvoja hrvatskog turizma u budućnosti. Strategija sadrži viziju razvoja turizma u Republici Hrvatskoj u smjeru održivosti. Strateški cilj 2. usmjeren je na razvoj turizma uz očuvan okoliš, prostor i klimu. Kao jedna od smjernica istaknuto je smanjivanje utjecaja turizma na klimu i jačanje otpornosti na klimatske izazove. Treće prioritetno područje unutar ovog cilja izravno se odnosi na aktivnosti smanjenja klimatskih promjena. Strategija navodi da su niskougljični razvoj turizma i intenziviranje procesa prilagodbe turizma na klimatske promjene važna pretpostavka za ostvarenje održivosti i otpornosti turizma. Kako bi se to postiglo, u Strategiji razvoja održivog turizma do 2030. godine predviđeno je poticanje aktivnosti koje doprinose ublažavanju klimatskih promjena u turizmu kao što su:

- porast korištenja obnovljivih izvora energije i porast energetske učinkovitosti u smještajnim kapacitetima i turističkoj infrastrukturi

te u prometu koji je najveći generator emisija stakleničkih plinova iz turizma,

- usmjeravanje mobilnosti turista prema okolišno prihvatljivijim oblicima prometa, kao što je željeznički promet,
- uvođenje održivih oblika mobilnosti i izgradnja pripadajuće infrastrukture u svim turističkim destinacijama, uvođenje i razvoj intermodalnog javnog gradskog i međugradskog prijevoza putnika uz stimuliranje korištenja vozila na alternativni pogon,
- s obzirom na snažan razvoj nautičkog turizma – poticanje elektrifikacije plovila i uspostavljanje potrebne infrastrukture,
- širenje znanja i uključivanje šire zainteresirane javnosti u obrazovne aktivnosti i rasprave vezano za održiv i klimatski neutralan turizam.

Podrška aktivnostima prilagodbe turizma na klimatske promjene vidljiva je i u Operativnom programu konkurentnosti i kohezije 2021. – 2027. (OPKK). Ovim dokumentom omogućeno je sufinanciranje projekata u turizmu u iznosu od 80 – 85 % njihove ukupne vrijednosti ukoliko otvaraju mogućnost prilagodbe na klimatske promjene te sprečavaju rizike i jačaju otpornost na katastrofe uzrokovane klimatskim promjenama. Neke od aktivnosti koje predlaže OPKK su povećanje ulaganja u raznovrsnost turističke ponude, ponuda nove palete proizvoda i usluga te znatno podizanje kvalitete turističke ponude, prepoznavanje novih trendova u ponašanju suvremenog turista (veće korištenje bližih i sigurnijih destinacija, porast kraćih i češćih putovanja, veći interes za ekoturizam i kulturni turizam, uvođenje inovacija za održivi turizam, usmjerenost na korištenje aktivnog odmora, ekološka osviještenost, te cijena ponude usklađena s njezinom vrijednošću).

Glavne promjene klimatskih parametara koje će djelovati na turistička kretanja u Republici Hrvatskoj

Procjenu mogućih klimatskih promjena u Hrvatskoj za razdoblje 2041. - 2070. izradio je Državni hidrometeorološki zavod Hrvatske (DHMZ).

Tablica 1: Glavni parametri očekivanih promjena temeljem klimatskog modeliranja do 2040. i do 2070. godine

Godišnje doba	2040. godina	2070. godina
Zimski period	<ul style="list-style-type: none"> • temperatura će porasti između 1,1 i 1,2°C, • smanjenje sunčevog zračenja - najmanje na južnim otocima, najviše u sjevernoj Hrvatskoj, • porast vlažnosti zraka, • srednja brzina vjetra neće se mijenjati, • manji porast količina oborine 	<ul style="list-style-type: none"> • porast temperature bit će najmanji na Jadranu, a veći prema unutrašnjosti, • smanjenje količine sunčevog zračenja, posebice u sjevernoj Hrvatskoj, • porast vlažnosti zraka jednolik u čitavoj Hrvatskoj, • ne očekuje se znatna promjena srednje brzine vjetra uz, ipak, blago smanjenje u dijelu sjeverne i istočne Hrvatske
Proljetni period	<ul style="list-style-type: none"> • temperatura će biti veća za 0,7 °C na otocima Dalmacije te malo viša od 1 °C u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, • smanjenje sunčevog zračenja najviše na Jadranu i u gorskoj Hrvatskoj, • porast vlažnosti zraka, • srednja brzina vjetra neće se mijenjati, • manji porast količina oborine 	<ul style="list-style-type: none"> • porast srednje temperature od 1,4 do 1,6 °C na Jadranu i postupni porast do 1,9 °C u sjevernim krajevima, • porast količine sunčevog zračenja, • porast vlažnosti zraka jednolik u čitavoj Hrvatskoj, • promjena srednje brzine vjetra, • smanjenje količina oborine posebice u južnoj Dalmaciji
Ljetni period	<ul style="list-style-type: none"> • temperatura će porasti između 1,1 i 1,2 °C, • porast količine sunčevog zračenja, • porast vlažnosti zraka najveća u odnosu na ostala godišnja doba, posebice na Jadranu, • porast srednje brzine vjetra posebice na Jadranu, • smanjenje količina oborine 	<ul style="list-style-type: none"> • temperatura će rasti do 2,2 °C na Jadranu • porast količine sunčevog zračenja u gorskoj i središnjoj Hrvatskoj, a najmanji u srednjoj Dalmaciji, • porast vlažnosti zraka, nešto veći na Jadranu, • nastavlja se trend jačanja brzine vjetra na Jadranu, • smanjenje količina oborina

Jesenski period	<ul style="list-style-type: none"> • porast temperature između 0,9 °C, u istočnoj Slavoniji, oko 1,2 °C na Jadranu, a u zapadnoj Istri i do 1,4 °C, • porast količine sunčevog zračenja, • porast vlažnosti zraka, • porast srednje brzine vjetrova osobito na sjevernom Jadranu (promjena oko 20 -25 % u odnosu na referentno razdoblje), • smanjenje količina oborine 	<ul style="list-style-type: none"> • temperatura će rasti do 2,2 °C na Jadranu, • povećanje količine sunčevog zračenja, • porast vlažnosti zraka, • porast srednje brzine vjetrova očekuje se na čitavom Jadranu, u priobalnim područjima te duž zapadne obale Istre, • smanjenje količina oborina
-----------------	--	---

Izvor: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, *Izveštaj o procijenjenim utjecajima i ranjivosti na klimatske promjene po pojedinim sektorima, svibanj 2017.*, str. 108-109. Dostupno na: <https://prilagodba-klimi.hr/wp-content/uploads/2019/05/Procijenja-ranjivosti-na-klimatske-promjene-po-pojedinim-sektorima.pdf>

Glavne promjene klimatskih parametara koje će djelovati na turistička kretanja odnose se na povećanje temperature, povećanje sunčevog zračenja i smanjenje količina oborina. Prema dostupnim klimatskim modelima temperatura će rasti do 4 °C, a razina mora do 1m do 2100. godineⁱ. Posljedice klimatskih promjena, poglavito porasta temperature i razine mora na Mediteranu, ugroze su od poplavljenosti za naselja i područja s niskom nadmorskom visinom te od zaslanjivanja rijeka i obalnih vodonosnikaⁱⁱ. Time rastu i problemi dostupnosti vode i hrane, bioraznolikosti, zdravlja turista i domaćeg stanovništva i sl. Vremenski uvjeti utječu na aktivnosti turista na otvorenom (primjerice ne rekreaciju) te, neizravno, na potrošnju turista.

Klimatske promjene utječu na hrvatsku turističku industriju i očekuje se da će biti sve značajnije, posebice u obalnom području. S obzirom na predviđeno povišenje temperature i produženo trajanje ljetnih vrućina, očekuju se neugodno vruća ljeta duž Jadranske obale (posebno tijekom srpnja i kolovoza) što može utjecati na smanjenje broja posjetitelja. Također, očekuje se produljenje turističke sezone na proljeće i jesen te porast broja turista na hrvatskoj obaliⁱⁱⁱ. Povećanje temperatura površinskih voda na

- i World Tourism Organization and United Nations Environment Programme. (2008). *Climate Change and Tourism - Responding to Global Challenges*. Madrid. Dostupno na: <http://sdt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/climate2008.pdf>
- ii Karas, J. (2006). *Climate Change and the Mediterranean Region*. Dostupno na: <https://securedstatic.greenpeace.org/international/Global/international/planet-2/report/2006/3/climatechange-and-the-mediter.pdf>
- iii WBG Climate Change Knowledge Portal (CCKP, 2020). *Croatia Impacts- Sea Level Rise*. Dostupno na: <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/croatia/impacts-sea-level-rise>

Jadranu može ukazivati na povećan intenzitet olujnih nevremena, jakih vjetrova i pijavica te posljedično povećanu mogućnost iznenadnih poplava obalnog područja, ali i u unutrašnjosti. Nadalje, još jedna posljedica ekstremnih vremenskih prilika mogla bi biti i povećana učestalost šumskih požara zbog vrućih, suših ljeta. Dodatan utjecaj imat će i na zdravlje turista (uslijed toplinskog vala ili zaraznih bolesti).

U razdoblju do 2100. godine, Hrvatska pokazuje ranjivost na porast razine mora. Neka od područja koja su posebno izložena su Delta Neretve, Krka ili Vransko jezero pored Biograda, ali i turistička središta poput Zadra, Trogira, Splita, Dubrovnika, Šibenika i Poreča te područja otoka Cresa, Malog i Velog Lošinja, Krka, Raba, Krapnja i Vele Luke. Otoci kao što su Krapanj, Tribunj i drugi niski otoci mogli bi se u potpunosti naći pod vodom^{iv}. Ukoliko razina mora poraste za 55 cm ukupna površina prekrivenog kopna iznosila bi preko 100 kvadratnih kilometara, a uz porast razine mora od 88 cm ukupna pokrivena površina obuhvatila bi preko 112 kvadratnih kilometara obale. Vrijednost poplavljenog zemljišta procjenjuje se okvirno na oko 2,8 do 6,5 milijardi eura, odnosno 3,2 do 7,2 milijardi eura^v. Klimatske promjene utjecat će na smanjen vodostaj rijeka i smanjene padaline, smanjenje bioraznolikosti, pojavu suša i požara. Porast će potreba za pitkom vodom u turizmu, a i za dovoljnom količinom energije za rashlađivanje.

Negativan utjecaj turizma na porast klimatskih promjena očituje se kroz potrošnju i korištenje prostora. Turistički objekti, turistička infrastruktura i brojni turisti djeluju na kvalitetu okoliša te degradiraju prirodni krajolik, onečišćuju vodu, gomilaju otpad i troše velike količine energije. Također, turizam doprinosi porastu emisije stakleničkih plinova s obzirom na transport, način putovanja i udaljenost destinacija. Procjenjuje se da je globalno oko 5 % ukupnih emisija CO₂ vezano za turizam^{vi}. U Europi je udio emisija CO₂ iz turističke djelatnosti oko 3,1 % i to poglavito jer je dominantno prijevozno sredstvo automobil, a ne avion koji je najveći onečišćivač^{vii}.

Zaključno, u Republici Hrvatskoj u obalnom dijelu u ljetnim se mjesecima očekuje stagnacija ili smanjenje turističke potražnje, a intenzivnije turističke aktivnosti u predsezoni i posezoni. U unutrašnjosti u planinskim područjima zemlje, očekuju se intenzivnije turističke aktivnosti u ljetnim mjesecima.

iv Izvor: UNEP,(2015).,Procjena mogućih šteta od podizanja razine mora za Republiku Hrvatsku uključujući troškove i koristi od prilagodbe., str. 18

v Izvor: UNDP (2008.), Osnovne činjenice., str.13.

vi Izvor: UNWTO, 2016.

vii Izvor: Šverko Grdić, 2012.

Da bi se održao u uvjetima klimatskih promjena, hrvatski turizam trebao bi se značajno diversificirati, poboljšati kvalitetu ponude i iskoristiti nove trendove u ponašanju suvremenih turista poput većeg zanimanja za bližu i sigurniju destinaciju, povećanje kraćih i češćih putovanja te eko, kreativni i kulturni turizam, turizam doživljaja te za sve one selektivne oblike turizma koji uključuju manji broj turista kako bi se smanjio utjecaj turizma na samu klimu i eko-sustave. To podrazumijeva i smanjivanje sezonalnosti turizma.

Mjere prilagodbe turizma klimatskim promjenama

Mjere prilagodbe turizma klimatskim promjenama usmjerene su na prilagodbu prirodnog i ljudskog sustava na sadašnje te na očekivane klimatske promjene. To podrazumijeva aktivnosti na smanjenju ranjivosti na klimatske promjene i smanjenje razine onečišćenja u okolišu (klimatski aspekt), hitnost provedbe mjera kako bi se smanjili ekonomski gubici, poboljšanje ekonomske učinkovitosti i dodatnih pozitivnih ekonomskih učinaka (ekonomski aspekt), očuvanje bioraznolikosti i zaštitu prirodnih i kulturnih resursa (ekološki aspekt), smanjenje društvene/socijalne nejednakosti i poboljšanje uvjeta života (socijalni aspekt) te političke i institucionalne kriterije (poboljšanje upravljanja i doprinos političkoj stabilnosti).

Ključne mjere za ublažavanje klimatskih promjena i njihovog utjecaja na turističke aktivnosti te na dostupnost i kvalitetu vode su:

- Provedba novog zakonodavnog okvira koji uključuje obvezu klimatskog potvrđivanja, izrade studija utjecaja klimatskih promjena i ranjivosti te provedbu mjera prilagodbe klimatskim promjenama za sve razvojne projekte i programe. Izmjene zakonodavnog okvira u području regionalnog razvoja i prostornog planiranja uključuju obvezu izrade procjene utjecaja klimatskih promjena. Time se osigurava identificiranje ključnih problema i predlaganje mjera čija će primjena imati snažan utjecaj na svako poslovanje pa tako i na turizam. Integriranje klimatskih promjena u strategiju razvoja turizma je već provedeno.
- Razvoj selektivnih oblika turizma ključan za prilagodbu turističke ponude novim zahtjevima turista, koji zbog vremenskih uvjeta (npr. prevelike vrućine, UV zračenja ili kišovitih razdoblja) ne mogu boraviti u prirodi ili većinu vremena provoditi na plaži. Proizvod „sunca i mora“ po kojem je Hrvatska prepoznatljiva treba dopunjavati zdravstvenim, sportskim, kulturnim, robinzonskim, povijesnim,

obrazovnim, kreativnim ili nekim drugim oblikom turizma. Turistički sektor trebao bi obogaćivati turističku ponudu i nuditi proizvode više kvalitete, te na taj način ostvarivati i bolje ekonomske učinke. Također, potrebno je planirati produženje glavne turističke sezone na travanj, svibanj i rujan. Proteklih nekoliko godina pokazale su da lipanj i rujan imaju povoljnu temperaturu mora i zraka, kako za kupanje tako i za sunčanje, dok srpanj i kolovoz postaju nestabilniji, kako u temperaturnim tako i u ekstremnim količinama oborina.

- Jačanje stručnih, istraživačkih i upravljačkih kapaciteta za identificiranje rizika negativnih utjecaja klimatskih promjena i prilagodbu slatkovodnih i morskih vodnih sustava postojećim i budućim klimatskim prilikama te za održivo upravljanje podzemnim vodama. Potrebna su istraživanja i mapiranje novih neistraženih izvora vode.
- Informiranje, edukacija, podizanje znanja i vještina te bolje upoznavanja turističkog sektora s klimatskim rizicima. Sam proces prilagodbe treba integrirati u sve aspekte svakodnevnog poslovanja kontinuiranom edukacijom, promocijom, uvođenjem odgovarajućih preventivnih aktivnosti i informiranošću turističkih kadrova, nacionalne, regionalne i lokalne uprave, te nadležnih institucija i potrošača – turista na svim razinama. Primjerice, potrošači mogu doprinijeti ublažavanju štetnog utjecaja turizma na klimu kroz promjenu ponašanja koja uključuje promjene sadašnjeg trenda češćeg putovanja s kraćim ostancima u destinaciji prema rjeđim putovanjima duljih trajanja, minimizaciju korištenja zračnog avioprijevoza, favoriziranje pro-ekoloških operatera i agencija, davanje prednosti certificiranim i ekološki prijateljskim destinacijama. Trendovi razvoja odgovornog, transformativnog i regenerativnog turizma također mogu pogodovati ublažavanju štetnog utjecaja turizma na klimu te promjeni ponašanja sve većeg broja turista.
- Korištenje inovacija i tehnoloških rješenja. Niz je mjera koje uključuju inovacije i tehnološke iskorake vezano za povećanje energetske učinkovitosti (građevine s boljom izolacijom koje štede energiju), zelene izvore energije, promjene načina transporta, izgradnju biciklističkih staza, korištenje električnih vozila i plovila, (te inovacije u načinu proizvodnje i distribucije hrane, poput orijentacije na organski uzgoj i *zero-waste* potrošnju hrane. Također je ključno, u obnovi kulturnih dobara za turističku valorizaciju rukovoditi se održivim i zelenim tehnologijama i građevinskim zahvatima.

- Poboljšanja turističke infrastrukture. Većina turističke infrastrukture u Hrvatskoj nalazi se uz obalu, što je važno uzeti u obzir zbog buduće promjene razine mora i temperature njegove površine a prilikom planiranja budućeg razvoja područja. Posebno značajno je poboljšanje obalne vodno-komunalne infrastrukture.
- Sustavno praćenje, planiranje i upravljanje vodnim resursima vezano za povećanu potrošnju vode tijekom ljetnih turističkih mjeseci uz istovremeno smanjenje i salinizaciju izvora uslijed pojačanih i dužih sušnih razdoblja, te za izgradnju, rekonstrukciju i dogradnju sustava za zaštitu od štetnog djelovanja voda. Poticanje međusektorske suradnje i integriranog pristupa u zaštiti od štetnog djelovanja voda i zaštiti voda od utjecaja klimatskih promjena.

Literatura

- European Environment Agency (2017). Climate Change, Impacts and Vulnerability in Europe 2016. An indicator-based report. Copenhagen: EEA. Dostupno na: <http://www.eea.europa.eu/publications/climate-change-impacts-and-vulnerability-2016>
- Kalinski, V. (2017). Results of Climate Modelling at the System HPC Velebit for the Development of the NAS and NAP. Dostupno na: <https://prilagodba-klimi.hr/wp-content/uploads/2017/11/Klimatsko-modeliranje.pdf>
- Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (2017). Izvještaj o procijenjenim utjecajima i ranjivosti na klimatske promjene po pojedinim sektorima, svibanj 2017. Dostupno na: <https://prilagodba-klimi.hr/wp-content/uploads/2019/05/Procijenja-ranjivosti-na-klimatske-promjene-po-pojedinim-sektorima.pdf>
- Nacrt Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine. Dostupno na: <https://mint.gov.hr/strategija-razvoja-odrzivog-turizma-do-2030-godine/11411>
- Operativni program konkurentnosti i kohezije 2021. – 2027. (OPKK). Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/eu-fondovi/eu-fondovi-2021-2027/operativni-programi-republike-hrvatske-2021-2027/>
- Strategija niskougliječnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. s pogledom na 2050. godinu, NN 63/2021. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_06_63_1205.html
- Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici

Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_04_46_921.html

Strategija razvoja grada Cresa za razdoblje od 2015. do 2020. Dostupno na: <https://www.cres.hr/handlers/content/downloadcontenthandler.ashx?fileid=632>

Strategija razvoja Grada Nina 2016. - 2020. Dostupno na: <https://gradnin.hr/wp-content/uploads/2017/01/Strategija-razvoja-Grada-Nina-2016.-2020..pdf>

Šverko Grdić, Z. (2012) Klimatske promjene i razvoj hrvatskog turizma. Doktorska disertacija, (2012.). Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu. Dostupno na: <https://repository.svkri.uniri.hr/islandora/object/svkri%3A2677/datastream/PDF/view>

UNEP (2015). Procjena mogućih šteta od podizanja razine mora za Republiku Hrvatsku uključujući troškove i koristi od prilagodbe., str. 18. Dostupno na: <https://repozitorij.svkst.unist.hr/islandora/object/efst:248>

WBG Climate Change Knowledge Portal (CCKP) (2020). Croatia Impacts – Sea Level Rise. Dostupno na: <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/croatia/impacts-sea-level-rise>

Zakon o klimatskim promjenama i zaštiti ozonskog sloja (Narodne novine, broj 127/2019). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/2435/Zakon-o-klimatskim-promjenama-i-za%C5%A1titi-ozonskog-sloja>

Nakladnik:

IRMO - Institut za razvoj i međunarodne odnose
Ulica Ljudevita Farkaša Vukotinovića 2
10000 Zagreb
www.irmo.hr

Za nakladnika:

Sanja Tišma, ravnateljica

Uredništvo:

Ana-Maria Boromisa,
Sanja Maleković,
Jakša Puljiz,
Sanja Tišma,
Aleksandra Uzelac

Lektura:

Snježana Ivanović

Grafičko uređenje:

Dragana Markanović

Ova publikacija odražava isključivo stajalište autora i Institut se ne može smatrati odgovornim prilikom uporabe informacija koje se u njoj nalaze.

Sadržaj publikacije **IRMO aktualno** moguće je prenositi bez prethodnog odobrenja IRMO-a pod uvjetom da se jasno i vidno navede izvor (autor, naslov, IRMO kao nakladnik te poveznica na internet stranicu objave).